

Piotr Strzėpek

Korzystanie z wód podziemnych przez właściciela gospodarstwa rolnego

Prawne Problemy Górnictwa 6, 52-63

1983

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Korzystanie z wód podziemnych przez właściciela gospodarstwa rolnego

Piotr Strzypek

I

Jednym z decydujących czynników w produkcji rolnej jest woda. Ma ona zasadnicze znaczenie właściwie dla każdego kierunku tej produkcji, a jej dostępność w gospodarstwie rolnym istotnie wpływa na koszty produkcji. W wielu przypadkach może ona determinować kierunek działalności produkcyjnej gospodarstwa, a także wpływa na wyniki produkcyjne w poszczególnych latach (lata urodzaju i nieurodzaju)¹.

Dla produkcji rolnej możliwe jest wykorzystanie wód stojących, płynących i podziemnych. Na poszczególnych obszarach kraju możliwość korzystania z każdego z tych rodzajów wód jest różna. Ze względu na właściwości wód podziemnych wody te znajdują szerokie zastosowanie w gospodarstwie rolnym. Nie są one jednak w równy sposób dostępne w każdej części kraju².

Wiele z wód podziemnych zawiera składniki, które powodują, iż zalicza się je do solanek lub wód mineralnych³. Wydobywanie solanek i wód mineralnych uznanych za lecznicze jest uregulowane prawem

¹ Por. M. Trybała: *Zagadnienia gospodarki wodnej w rolnictwie*. Warszawa 1978, s. 8—9.

² *Ibidem*, s. 209.

³ Por. Zarządzenie Ministra Zdrowia i Opieki Społecznej z dnia 31 stycznia 1979 roku w sprawie wód mineralnych i peloidów uznanych za lecznicze, MP nr 6, poz. 48.

górnictwym⁴, natomiast wydobywanie pozostałych wód podlega prawu wodnemu⁵.

W niniejszym artykule interesować nas będzie problematyka korzystania z wód podziemnych przez właściciela gospodarstwo rolne położonego w granicach terenu górnictwa⁶. Intensyfikacja produkcji rolnej, jak również konieczność właściwego wykorzystania zasobów mineralnych kraju powoduje, iż w wielu przypadkach konieczne jest współistnienie na tej samej części powierzchni ziemskiej zarówno działalności przedsiębiorstwa górnictwa, jak i produkcji rolnej.

Zachodzi tu więc sytuacja, gdy na tym samym obszarze dwa odrębne podmioty prowadzą działalność zmierzającą do osiągnięcia różnych celów⁷. Choć pierwszy z wymienionych podmiotów realizuje swoje zadania w zasadzie pod powierzchnią ziemi, a drugi tylko w jej warstwie powierzchniowej, to jednak konflikty w tym układzie występują dość często, jak wynika z doświadczeń praktyki. Dotyczy to również konfliktów związanych z wykorzystaniem wód podziemnych, które są przedmiotem naszego zainteresowania. Analizie poddamy sytuację prawną właściciela gruntu prowadzącego działalność rolniczą w granicach terenu górnictwa, z uwzględnieniem problemów, jakie powstają w związku z korzystaniem przez tegoż właściciela z wód podziemnych. Rozważania ograniczymy do prawa własności, gdyż jest to podstawowa forma władania gruntami w naszych warunkach. Inne formy władania gruntami — ze względu na ich o wiele mniejsze znaczenie — pozostawimy poza sferą rozważań⁸.

Należy również wyjaśnić zakres przedmiotowy terminu „wody podziemne”. W literaturze przyjmuje się, iż wody podziemne to takie wody, które wypełniają strukturę ziemi, tj. znajdują się pod jej powierzchnią⁹. Jak z tego wynika, do wód podziemnych zaliczymy wszystkie wody, które są niewidoczne na powierzchni ziemi, a także wody w studniach, odsłonięte tylko w sposób sztuczny przez człowieka. W takim też rozumieniu będziemy posługiwać się tym terminem.

⁴ Dekret z 6 V 1953 r. prawo górnictwa — tekst jednolity: Dz. U. 1978, nr 4, poz. 12.

⁵ Ustawa z 24 października 1974 roku prawo wodne. Dz. U. nr 38, poz. 230 z późn. zm.

⁶ Art. 49 pr. górn. szczegółowo określa to pojęcie.

⁷ Szerzej o tym R. Mikosz: *Wykonywanie rolniczej własności gruntowej na terenie górnictwa*. W: *Organizacja przestrzenna rolnictwa rejonu uprzemysławianego*. Red. W. Pańko. Warszawa 1980, s. 64 i nast.

⁸ Por. E. Gniewek: *Struktura własności ziemi*. W: *Przemiany własności ziemi w rolnictwie polskim*. Red. A. Stelmachowski. Wrocław 1974, s. 29 i nast.

⁹ Por. A. Agopszowicz: *Zarys systemu prawnego górnictwa*. T. 1. Katowice 1979, s. 26; K. Podgórski: *Ochrona wód przed zanieczyszczeniem w świetle prawa administracyjnego*. Warszawa 1974, s. 19.

Wiele z wód podziemnych zawiera różnorodne składniki mineralne, które są wykorzystywane w różnych dziedzinach działalności gospodarczej. Niektóre z tych wód — zaliczone do solanek lub wód leczniczych — są wydobywane przez uprawnione do tego podmioty. Aby te podmioty mogły prowadzić wydobycie wskazanych wód, tworzy się obszary górnicze¹⁰, a w ślad za tym tereny górnicze.

Terenem górniczym — w rozumieniu przepisów prawa górniczego — jest ogół nieruchomości i ich części składowych objętych granicami jednego lub kilku obszarów górniczych i zasięgiem wpływu na powierzchnię eksploatacji górniczej w tych obszarach.

Korzystanie z wszelkich innych wód podziemnych jest poddane prawu wodnemu. Tak więc w przypadku korzystania z wód podziemnych mogą zaistnieć trzy rodzaje sytuacji:

- a) korzystanie z wód podziemnych następuje wyłącznie na podstawie przepisów prawa wodnego;
- b) korzystanie z wód podziemnych odbywa się w trybie przepisów prawa wodnego, ale nieruchomość jest położona na terenie górniczym;
- c) korzystanie ze złoża wody, do którego stosuje się prawo górnicze (przeważnie złoża wody mineralnej lub wody kopalnianej).

II

Pojęcie „teren górniczy” zostało wprowadzone przez ustawę z 26 XI 1977 r. o zmianie prawa górniczego¹¹. Jest ono ściśle związane z instytucją obszaru górniczego, tj. przestrzenią, w obrębie której przedsiębiorstwu górniczemu przysługuje wyłączne prawo do wydobywania oznaczonej kopaliny ze złoża (art. 20 pr. górn.). Granicami obszaru górniczego są linie na powierzchni i przechodzące przez nie płaszczyzny pionowe sięgające do głębokości złoża z uwzględnieniem jego ukształtowania. Obszar górniczy określa taką przestrzeń, która jest niezbędna ze względu na wymagania techniki górniczej i bezpieczeństwa eksploatacji, a także ze względu na prawidłową gospodarkę złożem kopaliny i właściwą lokalizację urządzeń zakładu górniczego. Dla każdej kopaliny, której wydobycie ze złoża podlega prawu górniczemu, tworzy się odrębny obszar górniczy¹². Przy ustalaniu wielkości i położenia two-

¹⁰ Art. 20 pr. górn.; A. Agopszowicz: *Zarys systemu...*, s. 47; A. Wasilewski: *Obszar górniczy (zagadnienia prawne)*. Warszawa 1969; W. Dawidowicz: *Polskie prawo administracyjne*. Warszawa 1978, s. 405—406.

¹¹ Dz. U. nr 35, poz. 151.

¹² Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 4 maja 1979 roku w sprawie obszarów górniczych. Dz. U. nr 11, poz. 75.

zonego obszaru górniczego uwzględnia się także zasady prawidłowej ochrony powierzchni i środowiska naturalnego oraz rekultywację terenów górniczych, a także interesy gospodarcze użytkowników terenów położonych w zasięgu szkodliwych wpływów na powierzchnię eksploatacji złóż kopalin w tym obszarze. Ze względu na to, iż szkody górnicze występują często nawet w znacznej odległości od granic obszaru górniczego, wprowadzono instytucję terenu górniczego jako obejmującą znacznie większy obszar niż obszar górniczy i spełniającą tylko funkcje ochronne¹³. Artykuł 50 pr. górn. ustala zasadę, iż tereny górnicze podlegają ochronie stosownie do przepisów tego prawa oraz przepisów szczególnych dotyczących ochrony środowiska i ochrony obiektów specjalnych. Ochrona ta polega między innymi na zapobieganiu powstawaniu szkód w środowisku i naprawie tych szkód.

Instrumentem zarówno służącym działaniom profilaktycznym, jak i mającym na celu przywrócenie poprzedniego stanu (rekultywacji) w tym zakresie jest program ochrony terenów górniczych¹⁴. Program taki — sporządzany przez przedsiębiorstwo górnicze — jest opracowywany na okres pięcioletni w terminach ustalonych dla planów społeczno-gospodarczych. Podlega on uzgodnieniu z właściwym organem administracji państwowej stopnia wojewódzkiego i okręgowym urzędem górniczym. Następnie powinien być zatwierdzony przez jednostkę bezpośrednio nadzorującą i kontrolującą działalność przedsiębiorstwa górniczego.

Program ochrony terenów górniczych jest wytyczną dla działań ochronnych dla przedsiębiorstwa górniczego, ale jego ustalenia obowiązują także innych użytkowników terenów górniczych, szczególnie w postaci ograniczenia wykonywania niektórych praw podmiotowych. Z drugiej strony wątpliwości budzi sposób powiązania programu z planami zagospodarowania przestrzennego oraz sama procedura uzgadniania go z organem administracji państwowej. Analiza tej problematyki wykracza jednak poza przyjęte dla naszych rozważań granice¹⁵.

Jak wynika ze wskazanych przepisów, przedsiębiorstwo górnicze i inni użytkownicy terenów górniczych mają obowiązek stosowania środków profilaktycznych w celu ograniczenia ujemnych wpływów działalności

¹³ Por. A. Lipiński: *Z problematyki prawnej ochrony terenów górniczych*. „Problemy Prawne Górnictwa”. Red. A. Agopszowicz: T. 3. Katowice 1979, s. 22 i nast.; J. Zimoch: *Nowelizacja prawa górniczego*. PUG 1978, nr 1, s. 4.

¹⁴ Zarządzenie Prezesa Wyższego Urzędu Górniczego z dnia 3 maja 1978 roku w sprawie zasad sporządzania i trybu zatwierdzania oraz zmian programów ochrony terenów górniczych. MP nr 17, poz. 60.

¹⁵ O tym szerzej A. Lipiński: *Z problematyki...*, s. 31; W. Pańko, R. Mikosz: *Funkcje programu ochrony terenów górniczych w zakresie planowania przestrzennego*. PUG 1978 nr 10, s. 295 i nast.

górnictwa na zagospodarowanie terenu górnictwa. Przedsiębiorstwo górnicze, które prowadzi eksploatację złóż metodami umożliwiającymi równoczesne użytkowanie terenu na inne cele, nie związane z wydobywaniem kopaliny, jest obowiązane do stosowania w granicach ekonomicznie uzasadnionych metod eksploatacji górniczej ograniczających wielkość odkształceń powierzchni szkodliwych dla jej zagospodarowania¹⁶. Każde natomiast przedsiębiorstwo górnicze jest obowiązane — między innymi — do przeciwdziałania szkodliwym wpływom na środowisko, powodowanym przez to przedsiębiorstwo.

Z przedstawionych uregulowań wynika, iż instytucja terenów górniczych wprowadzona do prawa górniczego nowelą z 1978 r. jest środkiem, który służy konkretyzacji obligacji przedsiębiorstw górniczych do działań minimalizujących ujemne oddziaływanie robót górniczych na powierzchnię ziemi; obejmując znacznie większą przestrzeń niż obszar górniczy, rozciąga obowiązek działań prewencyjnych i rekultywacyjnych na cały obszar ujemnego oddziaływania robót górniczych. Należy jednak mieć na uwadze, że program ochrony terenów górniczych sporządza przedsiębiorstwo górnicze, a więc zachodzi obawa co do obiektywnego określenia zadań (według konieczności), a także nie istnieją podstawy do egzekwowania wykonania tego programu. Z drugiej strony zadania przemysłów wydobywczych, ze względu na ich wagę w gospodarce narodowej, korzystają z licznych przywilejów, co może również ujemnie oddziaływać na ochronę terenów górniczych.

III

Jak wspomnieliśmy, problematykę korzystania z wód reguluje prawo wodne. Właściciel gruntu może, dla zaspokojenia potrzeb własnych i gospodarstwa domowego oraz indywidualnego gospodarstwa rolnego¹⁷, korzystać bez pozwolenia wodnoprawnego¹⁸ z wody stanowiącej jego własność¹⁹ oraz z wody podziemnej znajdującej się w jego gruncie.

¹⁶ Por. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 2 czerwca 1978 roku w sprawie szczegółowych zasad ochrony terenów górniczych. Dz. U. nr 16, poz. 64.

¹⁷ Szersze uwagi dotyczące pojęcia indywidualnego gospodarstwa rolnego por. J. Nadler: *Pojęcie indywidualnego gospodarstwa rolnego w prawie rolnym*. Wrocław 1976; A. Stelmachowski, B. Zdziennicki: *Prawo rolne*. Warszawa 1980, s. 22—26.

¹⁸ Por. rozdział II prawa wodnego; także W. Dawidowicz: *Polskie prawo...*, s. 437; K. Podgórski: *Ochrona wód...*, s. 119—128; Z. Rybicki: *Pozwolenie wodnoprawne w systemie gospodarki planowej PRL*. Warszawa 1958.

¹⁹ Własność właścicieli nieruchomości gruntowych stanowią wody powierzchniowe oraz wody w studniach i rowach położonych na tych gruntach — art. 2 pr. wodn.

Uznając, iż „indywidualne gospodarstwo rolne to majątek podmiotowy, którego realizacja wyraża się lub przynajmniej może wyrażać się w łączeniu ziemi, pracy, kapitału i organizacji w celu uzyskania produktu rolnego, w sposób zgodny z celem społeczno-gospodarczym, oraz majątek, który powstaje w związku z realizacją takiego celu”²⁰, należy stwierdzić, iż kopaliny (a więc i wody podziemne) mogą niewątpliwie stanowić czynnik produkcji. Stanowiąc one będą element kapitału²¹, który w połączeniu z innymi czynnikami może służyć pośrednio lub bezpośrednio produkcji rolnej.

Wspomniany zakres korzystania z wód prawo wodne określa jako zwykle korzystanie z wody²². W przypadku, gdyby skutek takiego korzystania nastąpiła zmiana stanu wody istniejącego na gruncie od lat pięciu, a zmiana ta mogłaby szkodzić nieruchomościom sąsiednim, organ administracji państwowej stopnia podstawowego ma obowiązek nakazanie właścicielowi gruntu przywrócenie go do stanu poprzedniego lub w przypadku, gdy to nie jest uzasadnione, orzeka obowiązek zapłaty odszkodowania.

Korzystanie z wód wykraczające poza powszechne²³ i zwykle prawo wodne określa jako korzystanie szczególne. W odniesieniu do gospodarstwa rolnego przykładem takiej sytuacji może być wykorzystanie wód podziemnych do nawodnień za pomocą deszczowni. Takie korzystanie z wód wymaga zawsze pozwolenia wodnoprawnego. Pozwolenie wodnoprawne jest indywidualnym aktem administracyjnym, który rodzi po stronie określonych podmiotów uprawnienia i obowiązki przewidziane w przepisach prawa wodnego. Pozwolenie takie jest wydawane zawsze na czas oznaczony. Obecnie pozwoleń wodnoprawnych udziela organ administracji państwowej stopnia wojewódzkiego.

Wspomniany organ w porozumieniu z organami państwowej inspekcji sanitarnej i miejscowego planowania przestrzennego ustala z urzędu lub na wniosek zainteresowanej jednostki strefy ochronne ujęć i źródeł wody²⁴. Ustanawiając strefę ochronną, organ administracji państwowej działaniem takim wkracza w strefę uprawnień właściciela wobec nieruchomości gruntowej, co powoduje — jakkolwiek zgodnie z prawem — ograniczenia prawa własności nieruchomości gruntowej. Właścicielom gruntów,

²⁰ J. Nadler: *Pojęcie indywidualnego...*, s. 154. Przez majątek podmiotowy autor definicji rozumie prawa i obowiązki z różnych stosunków prawnych, w jakie wchodzi właściciel gospodarstwa rolnego.

²¹ Ibidem, s. 25.

²² Por. rozdział III pr. wodn.

²³ Por. art. 47 pr. wodn.

²⁴ Por. *Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 24 marca 1965 roku w sprawie ustanowienia stref ochronnych ujęć i źródeł wody*. Dz. U. nr 13, poz. 93, zmiana: Dz. U. 1970, nr 22 poz. 181.

na których ciążyą takie ograniczenia, służy prawo do odszkodowania z tytułu poniesionych szkód. Na obszarze strefy ochronnej są zakazane pewne rodzaje działalności, inne zaś znacznie ograniczone. Dla produkcji roślinnej niektóre z tych nakazów są szczególnie uciążliwe, a w krańcowych wypadkach uniemożliwiają prowadzenie działalności rolniczej. Do takich należy zakaz urządzania pastwisk, stosowania chemicznych środków ochrony roślin, stosowania nawozów sztucznych i naturalnych. Ustawa daje jednak podstawę do pewnej liberalizacji reżimu prawnego na obszarze strefy ochronnej. Organ właściwy do ustanowienia strefy ochronnej może w uzasadnionych przypadkach uchylić niektóre z zakazów. Jeżeli wskutek wspomnianych ograniczeń nieruchomości rolne lub jej część nie nadaje się do racjonalnego użytkowania na dotychczasowe cele, podlega wykupowi na wniosek właściciela.

Przepisy prawa regulują granice oraz tryb ich wyznaczania w odniesieniu do stref ochronnych²⁵. Wielkość stref ochronnych i ich kształt zależą od wielu czynników, a przy ich wyznaczaniu bierze się pod uwagę warunki geologiczne, geomorfologiczne i wiele innych. Mogą one obejmować niekiedy znaczny obszar, a przez to wpływać na interesy właścicieli gospodarstw rolnych.

Jak widać, dbałość ustawodawcy o jakość wody, podyktowana troską o dobro ogólne, może w wielu przypadkach pozostawać w sprzeczności z interesem prowadzącego gospodarstwo rolne, jeżeli grunty tego gospodarstwa znajdują się w granicach strefy ochronnej.

Jeżeli spojrzeć na sytuację właściciela gospodarstwa rolnego w zakresie korzystania z wód podziemnych, to należy stwierdzić, iż może on korzystać z wód podziemnych na obszarze swej nieruchomości. Korzystanie to może się jednak odbywać w ściśle określonych granicach. Tylko w wyjątkowych przypadkach właściciel gospodarstwa rolnego może korzystać z wód podziemnych po wcześniejszym uzyskaniu pozwolenia wodnoprawnego. Sytuację takie przewiduje art. 53 pr. wodn. Wymóg uzyskania pozwolenia wodnoprawnego należy uznać za ograniczenie wobec właściciela nieruchomości gruntowej w zakresie korzystania z wód podziemnych.

Jednocześnie właściciel nieruchomości musi znosić wiele ograniczeń swego prawa własności w interesie innych podmiotów, korzystających z wód znajdujących się w jego gruncie lub w cudzym gruncie, ale w strefie wyznaczonej dla ochrony tych wód, a obejmującej również grunty sąsiednie.

Inne podmioty gospodarki rolnej (poza właścicielami indywidualnych

²⁵ Por. Zarządzenie Prezesa Centralnego Urzędu Gospodarki Wodnej z 7 lutego 1969 roku w sprawie zasięgu i wyznaczania granic terenu strefy ochronnej ujęć i źródeł wody. MP nr 5, poz. 53 i załącznik do tego zarządzenia.

gospodarstw rolnych) natomiast są zobowiązane do uzyskania pozwolenia wodnoprawnego bez względu na zakres i sposób korzystania z wód podziemnych.

IV

Przechodząc do omówienia wpływu przepisów prawa górniczego na sytuację prawną właściciela gospodarstwa rolnego w zakresie korzystania z wód podziemnych, należy zwrócić uwagę, iż przepisy tego prawa mogą dotyczyć dwu rodzajów wód. Mamy tutaj na uwadze sytuację, gdy korzystanie z wód odbywa się w trybie przepisów prawa wodnego, ale nieruchomości położona jest w granicach terenu górniczego, i sytuację, gdy właściciel gospodarstwa rolnego korzysta ze złoża wody mineralnej lub wód kopalnianych.

Pierwszą z wymienionych sytuacji prawo górnicze interesuje się tylko w związku ze szkodami górniczymi, które utrudniają lub uniemożliwiają korzystanie z tych wód. Jeżeli wskutek robót górniczych nastąpi zanik wody albo utrata jej przydatności do użytku ludności lub dla potrzeb inwentarza, naprawienie szkody górniczej polega na przywróceniu stanu poprzedniego. Gdy natomiast nastąpi trwały zanik wody albo utrata jej przydatności do użytku ludności lub dla potrzeb inwentarza, to wtedy naprawienie szkody polega na budowie studni lub innych urządzeń zapewniających trwale zaopatrzenie ludności w odpowiednią ilość wody do użytku domowego i dla potrzeb inwentarza co najmniej według stanu z okresu bezpośrednio przed powstaniem szkody²⁶. Ustawodawca wprowadził w tym zakresie możliwość innego rozwiązania, a mianowicie — obowiązek uczestniczenia przedsiębiorstwa w nakładach na budowę urządzeń zbiorowego zaopatrzenia w wodę, gdy względy racjonalnej gospodarki wymagają budowy takich urządzeń. Jeśli natomiast szkoda górnicza (a więc również zanik wód) wynikła w nieruchomości, której gospodarczy charakter zmieniono w sposób istotny, przedsiębiorstwo górnicze nie jest zobowiązane do jej naprawienia²⁷. Takie stanowisko prawodawcy możemy uznać za swoistą sankcję wobec właściciela nieruchomości, który w sposób istotny zmienił gospodarczy charakter nieruchomości bez zezwolenia wymaganego prawem.

Przedstawione sposoby naprawienia szkody górniczej, jaką jest zanik wód gruntowych, wymagają jednak upływu pewnego czasu od chwili wystąpienia szkody do jej naprawienia. Dlatego też ustawodawca nałożył na przedsiębiorstwo górnicze inne jeszcze obowiązki w tym zakre-

²⁶ Art. 55 i 64 pr. górń.

²⁷ Por. art. 66 w związku z art. 37 pr. górń.

sie. Mianowicie, w przypadku zaniku wody wskutek robót górniczych komisja do spraw szkód górniczych może wydać zarządzenie tymczasowe o obowiązku przedsiębiorstwa górniczego dostarczania bezpłatnie poszkodowanym niezbędnej dla nich ilości wody do użytku domowego i dla potrzeb inwentarza. W razie niemożności wykonania tego obowiązku przez przedsiębiorstwo górnicze do dostarczania wody jest obowiązana właściwa jednostka organizacyjna powołana do zaopatrzenia ludności w wodę na koszt przedsiębiorstwa górniczego²⁸. W przypadku, gdy szkody górnicze wystąpią w szczególnym rozmiarze lub zasięgu, zwłaszcza w postaci istotnego przeobrażenia terenu lub zaniku wody na znacznym terenie, to wtedy nie stosuje się przepisów prawa górniczego dotyczących szkód górniczych. Stwierdzenie zaistnienia takiej sytuacji winno nastąpić w drodze uchwały Rady Ministrów²⁹.

Drugi interesujący nas rodzaj wód to wody mineralne uznane za lecznicze³⁰. Wody te można wydobywać tylko zgodnie z przepisami prawa górniczego³¹. Można wyobrazić sobie sytuację, kiedy grunty właściciela gospodarstwa rolnego znajdują się w granicach terenu górniczego utworzonego dla przedsiębiorstwa eksploatującego złożę wody mineralnej. W takiej sytuacji właściciel gruntów nie mógłby korzystać z wód podziemnych znajdujących się w jego gruncie.

Istnieje również możliwość korzystania przez właściciela gospodarstwa rolnego z wód kopalnianych. Terminem „wody kopalniane” określamy zarówno wody dopływające do wyrobisk zakładu górniczego, jak i wody doprowadzane do zakładu z zewnątrz w celach technologicznych³². Przepisy prawa górniczego nakładają obowiązek wykorzystania nadających się do zagospodarowania wód kopalnianych do celów pitnych i przemysłowych³³, a także dają prawo do wykorzystania tych wód w celu zaopatrzenia poszkodowanych wskutek zaniku wody spowodowanego robotami górniczymi. Na zakładzie górniczym ciąży także obowiązek oddzielnego ujmowania wód kopalnianych nadających się do zaopatrzenia ludności, jeżeli jest to technicznie możliwe i ekonomicznie uzasadnione (art. 45, p. 3 pr. wodn.).

²⁸ Por. art. 83 pr. górn.

²⁹ Por. art. 90 pr. górn.

³⁰ Por. przypis 3.

³¹ Por. *Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 2 czerwca 1978 roku w sprawie objęcia przepisami prawa górniczego wydobywania kopalnin nie wymienionych w tym prawie oraz w sprawie wydobywania kopalnin przez posiadacza gruntu na własne potrzeby*, Dz. U. nr 15, poz. 65.

³² Por. A. Agopszowicz: *Zarys systemu...*, s. 29.

³³ Por. art. 34 pr. górn.

V

W przedstawionych rozważaniach próbowaliśmy spojrzeć na koegzystencję rolnictwa z górnictwem przez problematykę korzystania z wód podziemnych. Nawet w tym wąskim aspekcie uwidacznia się zdecydowana przewaga górnictwa, którą sankcjonują przepisy prawa. Górnictwo jest tym działem gospodarki, do którego interesów muszą się dostosować inne działy, jakkolwiek działalność górnicza na danym obszarze prowadzona jest przez stosunkowo krótki okres (do wyczerpania złoża). Działalność przedsiębiorstw górniczych powoduje zmiany w nieruchomościach — związane nie tylko z zanikiem wód gruntowych — które na długi okres uniemożliwiają dalsze użytkowanie nieruchomości do celów produkcji rolnej. Przy istniejącym stanie techniki jest możliwe eliminowanie ujemnych skutków działalności górniczej powstałych w związku z zanikiem wód gruntowych. Działania takie jednak znacznie zwiększają koszty produkcji, które w żadnej sytuacji nie są obojętne. Oczywiście sytuacji konfliktowych między rolnictwem a górnictwem nie da się wyeliminować, choćby z tego powodu, iż działalność obu tych działów gospodarki nakłada się na siebie w przestrzeni. Jeżeli mielibyśmy wyciągać wnioski *de lege ferenda* z przedstawionych rozważań, to należy przede wszystkim dążyć do ścisłego powiązania interesów górnictwa i rolnictwa w planach zagospodarowania przestrzennego, które mogą się stać ważnym instrumentem łagodzenia tych konfliktów. Plany takie, jeżeli nadana byłaby im właściwa ranga, sporządzane przez organy administracji państwowej mogą się stać płaszczyzną do łagodzenia konfliktów między tymi działami gospodarki narodowej.

Dokonana analiza obowiązujących przepisów prawa w zakresie korzystania z wód podziemnych wykazuje, iż w tym zakresie również jest wiele niejasności, a granice obowiązywania różnych regulacji nie są wyraźnie określone.

Celowe wydaje się nie tylko zaliczenie wód mineralnych do kopalin warunkowo poddanych prawu górnictwu³⁴, ale także wpisanie ich na listę kopalin, które posiadacz gruntu może wydobywać na podstawie art. 7 pr. górn. To samo winno dotyczyć wód kopalnianych, jeżeli przyjmemy, że nazwa ta obejmuje złożę wody znajdujące się w zasięgu oddziaływania wyrobisk zakładu górniczego.

Zasadne wydaje się również, aby w sposób zwykły korzystać z wód mogły wszystkie gospodarstwa rolne, bez względu na to, który sektor gospodarki reprezentują.

³⁴ Bez względu na to, czy mają one charakter leczniczy, czy nie. Por. rozporządzenie Rady Ministrów cytowane w przypisie 31.

Пиотр Стшемпэк

ПОЛЬЗОВАНИЕ ПОДЗЕМНЫМИ ВОДАМИ СО СТОРОНЫ ВЛАДЕЛЬЦА ЗЕМЕЛЬНОГО ХОЗЯЙСТВА

Резюме

Вода является одним из наиболее важных факторов, влияющих на специализацию и величину сельскохозяйственной продукции. Пользование подземными водами для целей сельскохозяйственного производства подлежит области как водного права, так и горного (когда земельное хозяйство находится в пределах шахтного хозяйства). Свое внимание автор статьи сосредоточил на второй из указанных ситуаций.

Первые две части статьи посвящены обсуждению проблематики используемой терминологии.

Третья часть касается проблематики пользования подземными водами владельцем земельного хозяйства, расположенного в пределах шахтной территории. Горное право интересуется этой проблематикой только в связи с вопросом возмещения ущерба по поводу ведения горных работ. К такому ущербу следует отнести также исчезновение грунтовых вод. В этой части рассмотрены также проблемы, вытекающие из функционирования института охранной зоны водозаборов и источников.

В следующей части представлена проблематика пользования владельцем земельного хозяйства минеральными и шахтными водами.

Заключительная часть содержит выводы *de lege ferenda* представленных решений, которые заключаются в том, что актуальной правовое регулирование в исследуемой тематике не вполне ясно и имеет много пробелов.

Piotr Strzpek

DIE NUTZUNG UNTERIRDISCHER GEWÄSSER DURCH DEN EIGENTÜMER EINES BAUERNGEHÖFTS

Zusammenfassung

Das Wasser ist einer der wichtigsten Faktoren, der auf die Art und das Ausmaß der Produktion in einem landwirtschaftlichem Betrieb einwirkt. Die Nutzung der unterirdischen Gewässer für landwirtschaftliche Zwecke untersteht sowohl dem Wasserrecht als auch dem Bergrecht (im Falle wenn der landwirtschaftliche Betrieb in den Grenzen des Grubenfeldes gelegen ist). Das Interesse des Verfassers konzentriert sich auf der zweiten der genannten Situationen. Die beiden ersten Teile des Artikels sind der angewandten Technologie gewidmet.

Der dritte Teil behandelt die Nutzung unterirdischer Gewässer durch den Eigentümer eines Bauerngehöfts, das im Bereich des Grubenfeldes gelegen ist. Das Bergrecht interessiert sich mit diesem Fragenkreis lediglich im Zusammenhang mit der Behebung von Bergschäden, die durch bergmännische Arbeiten verursacht worden sind. Zu diesen Schäden ist auch die Grundwasserabsenkung zu zählen. In diesem Teil werden auch die Probleme erörtert, die mit dem Funktionieren

der Schutzzonen von Wasserbehältern und Wasserquellen zusammenhängen. Im weiteren Verlauf werden Fragen der Nutzung von Mineral — und Grubenwasser durch den Eigentümer eines Bauerngehöfts dargestellt.

Der abschließende Teil des Artikels enthält die Schlußfolgerungen de lege ferenda aus den dargestellten Erwägungen. Diese Schlußfolgerungen können mit dem Fazit enden, daß die gegenwärtige rechtliche Lösung dieses Fragenkreises unübersichtlich ist und viele Lücken aufweist.